

Szkoła Czi-Tam

Scenariusz zajęć do bajki kamishibai
autorstwa Joanny Mueller
z ilustracjami Jagi Słowińskiej

WPROWADZENIE

Bajka pt. „Szkoła Czi-Tam”, napisana przez Joannę Mueller i zilustrowana przez Jagę Słowińską powstała w ramach jednego z projektów prowadzonych przez Stowarzyszenie Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”. Bajka porusza problem dostępu do edukacji, który wciąż dotyczy co najmniej 260 milionów dzieci na całym świecie (dane za rok 2018), czyli około jednej piątej dzieci w wieku szkolnym na świecie. Choć w ciągu ostatniej dekady postęp w kierunku zwiększenia dostępu do edukacji i wskaźników skolaryzacji był znaczący na wszystkich poziomach, zwłaszcza wśród dziewcząt, to wciąż jest wiele do zrobienia w tym obszarze. Niestety pandemia COVID-19 spowodowała, dramatyczne utrudnienia w kształceniu dzieci i młodzieży, a wielu uczniów nie wróciło do szkół po ich ponownym otwarciu. *„Liczba dzieci, których nauka została przerwana na wiele miesięcy jest ogromna. To kryzys w światowym systemie edukacji. Jego skutki mogą być odczuwalne w gospodarkach i społeczeństwach przez następne dziesięciolecia”* – powiedziała Henrietta Fore, Dyrektora Generalna UNICEF.

Czasowe zamknięcie szkół, związane z przeciwdziałaniem rozprzestrzeniania się pandemii, dotknęło blisko 91% uczniów. W marcu 2021 r. UNICEF opublikował raport z którego wynika, że 168 mln dzieci na świecie przez niemal rok (między marcem 2020 a lutym 2021) ani razu nie poszło do szkoły. Problem dotyczy przede wszystkim krajów Ameryki Środkowej i Karaibów oraz Azji Południowo-Wschodniej. Według najnowszych danych UNESCO, ponad 888 mln dzieci na całym świecie nadal boryka się z przerwami w edukacji z powodu COVID-19. Zamknięcie szkół ma wpływ nie tylko na sam proces edukacji, ale również na dobrostan dzieci. Uczniowie poza nauką oraz kontraktem z rówieśnikami w szkołach korzystają z pożywnych posiłków, opieki zdrowotnej, szczepień, wsparcia społecznego. Zamknięcie placówek oświatowych pozbawiło ich tej pomocy.

Co najmniej jedno na troje dzieci nie było w stanie uczestniczyć w edukacji zdalnej. Najgorzej sytuacja wygląda w Afryce Subsaharyjskiej, gdzie blisko połowa dzieci w wieku szkolnym nie mogła skorzystać z nauki on-line. Problemem był zarówno brak technologii i sprzętu w domach uczniów (2/3 dzieci w wieku szkolnym na świecie

nie ma dostępu do internetu), jak i brak programów nauki zdalnej. Dodatkowo spośród uczniów, którzy mieli techniczne możliwości korzystania ze zdalnej edukacji (prowadzonej za pośrednictwem radia, telewizji czy internetu), część z niej nie korzystała przez złe warunki do nauki, brak wsparcia opiekunów, obowiązki domowe czy konieczność pracy zarobkowej. Edukacja zdalna jeszcze bardziej pogłębia nierówności w dostępie do edukacji, zarówno między krajami, jak i wewnątrz państw. W najtrudniejszej sytuacji są dzieci z najuboższych rodzin, z obszarów wiejskich oraz krajów o niskich dochodach. W krajach najmniej rozwiniętych mniej 5% dzieci w wieku szkolnym ma dostęp do internetu, zaś w krajach bogatych 90%.

Pandemia pogłębiła ubóstwo, które jest jedną z podstawowych przyczyn nieposyłania dzieci do szkół, część z nich może nigdy nie wrócić do szkoły. Jeszcze przed pandemią jedno na sześćdziesięciu dzieci żyło w skrajnym ubóstwie i choć poziom ubóstwa w ostatnich latach globalnie spadał, to spadki te w większym stopniu dotyczyły dorosłych. Co gorsza w Afryce Subsaharyjskiej liczba dzieci w skrajnym ubóstwie rośnie zamiast spadać. Pomimo że tylko 1/3 ludzi na świecie to dzieci, to stanowią one połowę wszystkich ludzi żyjących za mniej niż 1,90 dolara dziennie. Kryzys gospodarczy spowodowany przez COVID-19 jeszcze przez lata będzie wpływał na sytuację dzieci i kobiet. Z raportu UNICEF i Międzynarodowej Organizacji Pracy wynika, że po latach spadków znów wzrasta liczba dzieci zmuszanych do pracy, nawet wśród najmłodszych dzieci od 5 do 11 roku życia. Trudna sytuacja finansowa rodzin oraz zamknięcie szkół powodują, że pracuje nie tylko więcej dzieci, ale również dzieci, które już pracowały, pracują dłużej. Spośród 160 milionów pracujących dzieci 70% pracuje w rolnictwie, często w gospodarstwach swoich rodziców. Około 1/3 pracujących dzieci w wieku 5–14 lat w ogóle nie chodzi do szkoły, co wpędza je w błędne koło ubóstwa.

Kolejny problem, który nasiliła pandemia są małżeństwa dzieci. Obecnie co piąta młoda kobieta (w wieku 20–24 lata) została wydana za mąż przed ukończeniem 18. roku życia. Problem wczesnych małżeństw, choć w mniejszym stopniu, dotyczy również mężczyzn (co trzydziestego). W sytuacji kryzysu ekonomicznego, braku pracy, zamkniętych szkół więcej rodziców decyduje się wydać córkę za mąż, by poprawić sytuację rodziny i samej dziewczyny. Wczesne małżeństwa, poza wieloma negatywnymi konsekwencjami takimi jak wczesne, zagrażające życiu i zdrowiu ciążę, izolacja od rodziny i przyjaciół, często kończą edukację dziewcząt, zmniejszając ich perspektywy na przyszłość.

Niezależnie od pandemii, która uwypukliła niektóre problemy, jest wiele innych powodów, dla których dzieci nie chodzą do szkoły.

Jak wspomniano powyżej, jednym z głównych problemów jest ubóstwo. Choć w wielu krajach działają bezpłatne szkoły państwowe (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka oraz Konwencja o Prawach Dziecka gwarantują wszystkim ludziom prawo do bezpłatnej edukacji przynajmniej na poziomie podstawowym), to w wielu regionach ich po prostu fizycznie brakuje. Są położone zbyt daleko, by dzieci mogły do nich dojść. Odległość jest jednym z podstawowych powodów nieposyłania dzieci do szkoły w krajach Globalnego Południa. Długa i niebezpieczna droga do szkoły, czasem wielogodzinna, ustrana przeszkodami takimi jak rzeki, bagna, lasy, skutecznie pozbawia dzieci edukacji. Pomijając kwestie bezpieczeństwa, w niektórych rejonach brak jest przyzwolenia społecznego na samotne podróże dziewcząt do szkoły. W wielu krajach funkcjonują szkoły z internatami (także podstawowe), ale koszt internatu może być poza zasięgiem finansowym rodziców. Nawet jeśli bezpłatna szkoła znajduje się w pobliżu, to problemem okazać się może konieczność zakupu mundurków, książek, zeszytów. Z ubóstwem związany jest stan zdrowia dzieci, który również wpływa na absencję, a także na możliwości przyswajania wiedzy. W sytuacji, gdy dzieciom brakuje pieniędzy na jedzenie, szkoła odchodzi na dalszy plan. Niedożywione dzieci częściej chorują, a także zwyczajnie są osłabione, mają trudności z koncentracją.

W uboższych rodzinach wielodzietnych, gdy trzeba decydować kto pójdzie do szkoły, a kto będzie wspierać rodzinę pracą zarobkową lub opiekować się rodzeństwem, w pierwszej kolejności do szkoły posyłani są chłopcy. Wciąż do tradycyjnych obowiązków kobiet i dziewcząt należy zajmowanie się domem, gotowanie i dostarczanie wody. Dziewczynki w wielu krajach zmuszone są poświęcać kilka godzin dziennie na wielokilometrowy marsz do źródeł wody i przez to nie mają czasu na szkołę. W niektórych kulturach rodzice mniej chętnie inwestują w wykształcenie córek, gdyż po ślubie przejdą one do rodziny męża i w przyszłości nie będą utrzymywać swoich starzejących się rodziców. Analizy wskazują, że dzieci matek, które skończyły co najmniej szkołę podstawową, są dwukrotnie mniej zagrożone tym, że nie pójdą do szkoły, niż kobiety, które pozbawiono edukacji. Wyrównywanie szans edukacyjnych dziewcząt jest niezwykle ważne, gdyż wpływa to nie tylko na przyszłość ich ale także ich dzieci, rodzi i społeczności lokalnej. Dyskryminacja dziewcząt w dostępie do edukacji na świecie spada, ale wciąż jest widoczna we wskaźnikach alfabetyzacji kobiet i mężczyzn, wskaźnikach skolaryzacji na różnych poziomach edukacji, oczekiwanej liczby lat edukacji dzieci itd. Według Wskaźnika Rozwoju Społecznego 2020, szacuje się, że dziewczynki rozpoczynające naukę w krajach najniżej rozwiniętych będą uczyć się około półtora roku krócej niż chłopcy (w Afganistanie różnica ta wynosi prawie 5 lat), zaś odsetek dorosłych powyżej 25 roku życia z wykształceniem średnim (także niepełnym) w krajach najniżej rozwiniętych wynosi 17,2 w przypadku kobiet i 30,1 w przypadku mężczyzn. Na świecie spośród 14% dorosłych (powyżej 15. roku życia), którzy nie potrafią pisać ani czytać, aż dwie trzecie to kobiety.

Na współczynnik skolaryzacji ma wpływ dostępność szkół, infrastruktura oraz organizacja nauczania. W uboższych krajach, dysponujących ograniczonymi środkami publicznymi, nie dość, że szkół jest zbyt mało, to są one nieprzystosowane do bezpiecznego i skutecznego nauczania. Problem dotyczy szczególnie szkół na prowincji. W Afryce Subsaharyjskiej mniej niż połowa szkół ma dostęp do elektryczności, internetu i wody pitnej. Brak czystej wody to również brak podstawowej higieny, takiej jak mycie rąk. W krajach Globalnego Południa miliony dzieci umierają z powodu łatwo uleczalnych chorób – cholery i biegunki, przenoszonych m.in. przez brudne ręce. Obecnie brak dostępu do czystej wody uniemożliwia profilaktykę koronawirusa. Problemem jest również dostępność oddzielnych toalet dla chłopców i dziewcząt, a nawet toalet w ogóle. W znaczenie większym stopniu powoduje on wykluczanie z edukacji dziewcząt niż chłopców. Brak toalet w połączeniu z utrudnionym dostępem do środków higienicznych skutkuje tym, że początek miesiączkowania przez dziewczyny często łączy się z zakończeniem ich edukacji lub skutkuje comiesięczną absencją.

Niska jakość państwowych szkół w niektórych krajach Globalnego Południa objawia się nie tylko kiepską infrastrukturą, a czasem jej brakiem, ale także nieskutecznymi metodami nauczania. Często sale wyposażone są jedynie w ławki i tablicę. Szkołom brakuje materiałów do nauczania, książek, pomocy naukowych. Wpływa to na sposób przekazywania wiedzy. Część nauczycieli stosuje przestarzałe metody, oparte w dużej mierze na mechanicznym wielokrotnym powtarzaniu i zapamiętywaniu treści, bez jej zrozumienia. Często treści nie są dopasowane do wieku dzieci. Skutkuje to tym, że nawet po kilku latach edukacji dziecko nie potrafi czytać ze zrozumieniem czy dokonać prostych obliczeń. Ponad połowa uczniów na całym świecie nie ma podstawowych umiejętności matematycznych i umiejętności czytania, adekwatnych do ich wieku i poziomu edukacji. Nauczycielom brakuje wiedzy pedagogicznej i szkoleń, a także motywacji. Problemem wielu regionów wciąż jest bicie dzieci.

Ogromnym problemem szkół Globalnego Południa jest niedostatek oraz absencja nauczycieli. O ile w Polsce na jednego nauczyciela w szkole podstawowej przypada średnio 10 uczniów (w Europie 17), to w Republice Środkowoafrykańskiej aż 83 uczniów (średnio w Afryce Subsaharyjskiej 40). Bywa tak, że w małych szkołach wiejskich w szkole pracuje jeden nauczyciel. Brak odpowiedniej liczby nauczycieli przekłada się na przepiętne klasy i wspólną naukę dzieci w różnym wieku. W sytuacji, gdy nauczyciel zachoruje, szkoła praktycznie przestaje działać. Dzieci, przychodząc do szkoły, marnują czas, a po którymś razie w ogóle przestają się w niej zjawiać. Nieobecności nauczyciela, choroby uczniów, pogłębienie ubóstwa, zła jakość kształcenia powodują, że wielu uczniów przerywa edukację, nie kończąc nawet szkoły podstawowej. Alfabetyzacja dorosłych w Sudanie Południowym, Afganistanie, Nigrze i Burkina Faso nie przekracza 29%. Przed pandemią w Sudanie tylko 60% dzieci w wieku szkolnym

było zapisanych do szkoły podstawowej, w Nigrze do podstawówek zapisanych jest 62% dzieci, ale faktycznie na lekcje uczęszczało tylko 47%.

W krajach, gdzie mieszkańcy posługują się wieloma językami, problemem bywa brak edukacji w rodzinnym języku ucznia. Dzieci wychowane w jednym z lokalnych dialektów lub języków nie znają języka urzędowego używanego w szkole. Choć nauka drugiego języka jest zjawiskiem pozytywnym, to powinien on być traktowany właśnie jako drugi język, a pozostałe lekcje, przynajmniej na początku, powinny odbywać się w języku zrozumiałym dla ucznia.

Na obszarach dotkniętych konfliktami zbrojnymi i klęskami żywiołowymi, dostęp do szkół dramatycznie spada. W ogarniętej wojną Syrii blisko dwa i pół miliona dzieci pozostaje poza systemem edukacji, a co trzecia szkoła została zniszczona lub przeznaczona na schronienie dla osób wewnątrznie przesiedlonych. W Afryce Zachodniej i Środkowej ze względów bezpieczeństwa zamknięto tysiące szkół aby uchronić uczniów i nauczycieli przed atakami i porwaniami. Szacuje się, że 50% dzieci, które nie chodzą do szkoły w wieku szkolnym mieszka na obszarach dotkniętych konfliktem. Tylko 61% dzieci-uchodźców chodzi do szkoły podstawowej i 23% do szkoły ponadpodstawowej

Powodów dla których edukacja nie jest dostępna dla wszystkich dzieci, można by wymieniać bez liku: dyskryminacja niektórych grup etnicznych, kast, grup religijnych czy płci, normy społeczne czy religijne, które uniemożliwiają lub utrudniają edukację dziewcząt...

Edukacja jest kluczem do wydobycia się z biedy, zmniejsza ubóstwo (pozwala zdobyć lepszą i lepiej płatną pracę, założyć własną firmę) i w dłuższej perspektywie powoduje rozwój społeczny i gospodarczy kraju, wpływa na jakość zdrowia (poprzez propagowanie profilaktyki, badań i zdrowego odżywiania), sprzyja rozwojowi demokracji i aktywności obywatelskiej, sprzyja trosce o środowisko, a dodatkowo edukacja dziewcząt wyrównuje nierówności płci, wpływa na rozwój całej rodziny, poprawia zdrowotność i szanse przeżycia dzieci.

ĆWICZENIA PRZED BAJKĄ

Ulubione w szkole/przedszkolu

Potrzebne materiały: sala z krzesłami lub boisko i kreda do narysowania „komórek”, opcjonalnie kartka i ołówek do notatek.

Usiądźcie w kręgu, porozmawiajcie o tym, co najbardziej dzieci lubią w swojej szkole lub przedszkolu. Poproś dzieci, aby uważnie słuchały swoich wypowiedzi i postarały się, by odpowiedzi się nie powtarzały.

Jeśli masz więcej czasu, na bazie wypowiedzi dzieci możesz zorganizować zabawę w gorące krzesła. Najlepiej, jeśli zanotujesz sobie wypowiedzi uczniów, by skorzystać z nich podczas zabawy. Przygotujcie okrąg z krzesłek, miejsc powinno być o jedno mniej niż dzieci. Jeśli bawicie się na zewnątrz, możecie narysować „komórki” kredą na boisku. Poproś o zgłoszenie się ochotnika, który stanie na środku kręgu, pozostałe dzieci poproś o zajęcie miejsc. Wyjaśnij reguły zabawy. Powiedz, że będziesz mówić zdania dotyczące szkoły. Wszystkie dzieci, które zgadzają się z usłyszanym zdaniem mają zmienić swoje miejsce. Osoba, która stoi w środku, stara się zająć jedno ze zwolnionych miejsc. Przykładowo powiedz „W szkole lubię zabawy na przerwie”, dzieci, które lubią zabawy na przerwie przesiadają się na inne krzeselko (lub zmieniają „komórkę”, jeśli bawicie się na boisku). Na środku zostaje osoba, dla której zabrakło krzeselka. W kolejnych rundach sytuacja się powtarza.

Przykładowe zdania, które mogą pojawić się w trakcie zabawy:

- ▶ W szkole lubię lekcje WF.
- ▶ W szkole lubię rysować.
- ▶ W szkole lubię koleżanki.
- ▶ W szkole lubię śpiewać.
- ▶ W szkole lubię zabawę w zbijaka.
- ▶ Lubię obiady w szkole.

- ▶ W szkole lubię zabawę w zbijaka.
- ▶ W szkole lubię grać w grzybobranie na świetlicy.

Potrzeby ucznia

Potrzebne materiały: duże arkusze papieru (np. pakowego), markery lub grube kredki.

Usiądźcie w kręgu i porozmawiajcie o tym, jak by wyglądał idealny dzień w szkole. Co by się wtedy musiało wydarzyć, a czego na pewno dzieci by nie chciały. Wspólnie przeanalizujcie kolejne aspekty takiego dnia. O której powinny zacząć się lekcje, jaka pogoda byłaby za oknem, jakie lekcje by się miały odbyć i jak by wyglądały. Czego by się chcieli uczyć i w jaki sposób? Czy byłyby kartkówki i oceny? Czy dzieci siedziałyby w klasycznych ławkach czy może ławki ułożone byłyby nietypowo, a może wolałyby zajęcia na dywanie, albo w szkolnym ogródku? Jak wyglądałaby przerwa śniadaniowa i obiadowa? Co znalazłoby się w śniadaniówkach? A co na talerzu podczas obiadu? Czy w trakcie tego dnia byłby pośpiech czy spokój? Jak dzieci odnosiłyby się do siebie, do nauczyciela, a jak nauczyciel traktowałby dzieci? Co jeszcze mogłoby spowodować, że dzień uznaliby za idealny?

Rozłóż na podłodze duże arkusze papieru pakowego. Poproś ochotnika o położenie się na arkuszu (jeśli jest taka potrzeba możesz skleić dwa arkusze razem), a następnie poproś kolejną osobę lub samodzielnie odrysuj kształt ciała na papierze. Jeśli uczniowie będą pracować w grupie, każda grupa przygotowuje swój kontur ucznia.

Następnie poproś dzieci, aby narysowały lub napisały w konturze, czego potrzebuje uczeń, by mógł się uczyć i dobrze czuć się w szkole. Najlepiej, jeśli kolejne potrzeby będą wpisane lub wrysowane w tę część ciała, do której najbardziej pasują, np. pożywe śniadanie i woda do picia w brzuchu, zdrowy sen i odpoczynek w mózgu, poczucie bezpieczeństwa, pewność siebie, w sercu lub mózgu, sprawność w rękach lub nogach, podobnie jak aktywność fizyczna. Być może dzieci zaczną pracę od wpisywania materialnych rzeczy takich jak zeszyty, książki, wyposażony piórnik, strój na WF i drugie śniadanie. Tak pokieruj ich pracą, by pojawiły się również potrzeby fizyczne (np. sen, odpoczynek, ruch, pożywienie) i emocjonalne (takie jak radość, ciekawość, towarzystwo koleżanek i kolegów, spokój, poczucie bezpieczeństwa, zaufanie, zabawa, różnorodność, wygoda, porządek).

Poniżej kilka pytań pomocniczych:

- ▶ czego potrzebujemy, by dobrze nam się myślało?
- ▶ o czym nie możemy zapominać przed zajęciami i na przerwach?
- ▶ czy na wszystkich zajęciach potrzebujemy tego samego?
- ▶ co jest potrzebne, by mieć energię na cały dzień?

Poproś, by uczniowie przypomnieli sobie, jak rozmawialiście o idealnym dniu w szkole, jakie emocje się z tym wiązały, jak dzieci się czują w szkole w taki wymarzony dzień. Dopiszcie i dorysujcie brakujące potrzeby.

ĆWICZENIA PO BAJCE

Nasza szkoła

Potrzebne materiały: duży arkusz papieru (np. pakowego), kilkanaście arkuszy papieru A4 (np. papieru do ksero lub rysunkowego), kredki, klej do papieru.

Na początku zajęć zapytaj uczniów, czy lubią swoją szkołę. A jakie pomieszczenie w szkole lubią najbardziej? Zaproponuj uczniom stworzenie planu waszej szkoły. Poproś dzieci, aby wymieniły pomieszczenia, z których składa się szkoła: klasy lekcyjne, biblioteka, pokój nauczycielski, pokój dyrektora, gabinet pielęgniarki, pokój pedagoga szkolnego, sekretariat, łazienki, sala gimnastyczna i szatnie. Nie zapomnijcie o pomieszczeniach, gdzie przebywają osoby dbające o czystość i porządek. Przygotuj kartki formatu A4 na klasy lekcyjne, stołówkę, może bibliotekę i pokój nauczycielski, mniejsze kartki (np. A5 lub A6) na gabinety i pokoje pracowników szkoły. Największą kartkę (można skleić dwie kartki A4) na salę gimnastyczną. Na kartkach możesz od razu zapisać funkcję pomieszczenia. Podziel pracę pomiędzy uczniów i poproś, aby narysowali na kartkach najważniejsze elementy pomieszczeń, a także pracujące w nich osoby. Dzieci mogą narysować kilka klas, najlepiej te które znają albo są charakterystyczne np. sala komputerowa czy muzyczna z pianinem. Gdy wszystkie pomieszczenia będą już narysowane, ułóżcie z nich plan szkoły na dużym arkuszu papieru, pamiętajcie o pozostawieniu miejsca na szkolny korytarz. Przyklejcie rysunki na arkuszu, tak aby można powiesić pracę na ścianie sali.

Następnie poproś uczniów, aby przypomnieli sobie, jak wyglądała szkoła, do której chodziła Czi-Tam, możesz ponownie przeczytać fragment tekstu opisujący szkołę i pokazać ilustrację (plansza 5). Porozmawiajcie o tym, czy szkoła Czi-Tam była bezpieczna i przyjazna dla uczniów? Czego najbardziej brakowało w tej szkole? Zastanówcie się co najpilniej należałoby zrobić, by Czi-Tam i inne dzieci jak najszybciej mogły zacząć chodzić do szkoły.

Na podsumowanie możesz zaproponować wspólne wykonanie żywej rzeźby, czyli utworzenie przez dzieci napisu SZKOŁA ze swoich ciał. Ważne, by każde dziecko było zaangażowane w tworzenie rzeźby. Przy większej grupie, można stworzyć krótkie hasło np. SZKOŁA TO MY. Rzeźbę uwiecznijcie na fotografii i dołączcie do klasowego albumu.

Czy warto się uczyć?

Potrzebne materiały: pisaki lub kredki, małe karteczki (np. typu post-it).

Podziel dzieci na 3–4 osobowe grupy, rozdaj pisaki i małe karteczki (np. typu post-it). Poproś, aby grupy napisały/narysowały, dlaczego warto się uczyć, do czego potrzebna jest umiejętność czytania i pisania czy liczenia, co umożliwi wiedza zdobyta w szkole. Poproś, aby każda z grup przygotowała co najmniej kilkanaście odpowiedzi. Z młodszymi dziećmi możesz porozmawiać na ten temat. Dla ułatwienia możesz zadawać pytania pomocnicze, np. czy trzeba się uczyć, by zostać pielęgniarką, pilotem, kierowcą, informatykiem, strażakiem, pracownikiem biura, recepcjonistą w hotelu? Jakie umiejętności i wiedza są potrzebne w wybranych zawodach (uczniowie mogą odnieść się do zawodów swoich rodziców lub swoich wymarzonych zawodów). W jaki sposób umiejętności zdobyte w szkole wpływają na codzienne życie np. zakupy, spędzanie czasu wolnego itp.? Po zakończeniu pracy poproś dzieci o pogrupowanie karteczek według własnego klucza, a następnie przyklejenie pogrupowanych kartek na duży arkusz papieru lub tablicę. Wspólnie podsumujcie, jakie umiejętności są przydatne każdemu we współczesnym świecie niezależnie od wykonywanej pracy.

Szkoły z różnych stron świata

Potrzebne materiały: 3 duże arkusze papieru (np. pakowego), pisaki, rzutnik lub tablica interaktywna do wyświetlenia zdjęć.

Naszykuj trzy duże arkusze papieru, na jednym napisz (ewentualnie narysuj) „szkoła”, a drugim „nauczyciel”, na trzecim „uczeń”. Podziel dzieci na trzy grupy, rozdaj arkusze i pisaki. Poproś, aby grupy odpowiedziały na pytania, odpowiednio:

- ▶ Co jest potrzebne, żeby działała szkoła?
- ▶ Co jest potrzebne nauczycielom, by dobrze uczyć?
- ▶ Co jest potrzebne dzieciom, by mogły chodzić do szkoły?

Odpowiedzi można na arkuszu zapisywać lub rysować. W razie potrzeby możesz pomóc uczniom korzystając z pytań pomocniczych, np. z czego składa się szkoła (z budynku, nauczycieli, dzieci)? Jak powinna być wyposażona szkoła, żeby można było przyjemnie, bezpiecznie i skutecznie się w niej uczyć? Jaki powinien być nauczyciel? Czego potrzebują dzieci, by pójść do szkoły? Prawdopodobnie dzieci będą konstruować odpowiedzi na podstawie własnych doświadczeń, obserwacji swojej szkoły czy swojego szkolnego „ekwipunku”. Kiedy pomysły na odpowiedzi się wyczerpią,

porozmawiaj z dziećmi na temat szkół w krajach Globalnego Południa. Obejrzyjcie zdjęcia szkół z różnych zakątków świata (np. <https://www.theguardian.com/world/gallery/2015/oct/02/schools-around-the-world-un-world-teachers-day-in-pictures>). Poproś, aby dzieci zastanowiły się, czego z ich punktu widzenia brakuje w oglądanych szkołach, a co jest podobne do szkół, do których sami chodzą. Omówcie wspólnie podobieństwa i różnice.

Prawo do edukacji – dlaczego nie każde dziecko chodzi do szkoły?

Potrzebne materiały: arkusze papieru z notatkami z ćwiczenia „Szkoly z różnych stron świata”.

Porozmawiajcie chwilę o prawach dziecka, przypomnijcie sobie wspólnie najważniejsze z praw (więcej informacji na ten temat znajdziesz w pakiecie edukacyjnym na Dzień Praw Dziecka – <https://www.ekokalendarz.pl/miedzynarodowy-dzien-praw-dziecka-pakiet-edukacyjny/>).

Wyjaśnij, że choć każde dziecko na świecie ma prawo do edukacji, to jednak nie każde dziecko może chodzić do szkoły. Wynika to z różnych powodów, np. w wielu wsiach nie ma żadnej szkoły, w szkołach brakuje podstawowego wyposażenia, toalet, wody, podręczników, zeszytów. W wielu małych szkołach pracuje tylko jeden nauczyciel, więc kiedy ta osoba zachoruje, nie ma kto uczyć. Wielu rodziców jest zbyt biednych, by zapłacić za szkołę, a nawet gdy szkoła jest bezpłatna, potrzebne są przecież odpowiednie ubrania (np. mundurek), buty, podręczniki, zeszyty. Czasami sytuacja rodziny jest tak trudna, że brakuje pieniędzy na jedzenie czy lekarstwa, a chorym i osłabionym dzieciom trudno się uczyć. Czasami dzieci zmuszone są do pracy, aby wesprzeć finansowo rodzinę. Zwykle, gdy rodzice mają kilkoro dzieci i nie stać ich na edukację wszystkich, w pierwszej kolejności kształceni są chłopcy.

Wyjaśnij dzieciom, że będziecie kontynuować wcześniejszą pracę (z ćwiczenia „Szkoly z różnych stron świata”). Poproś, aby uzupełniły rozpoczęte rysunki o rzeczy, których wcześniej nie narysowały/napisały, bo wydały się tak naturalne, że trudno je było wymyślić, np. posiadanie butów czy toalety w szkole. Przykładowe odpowiedzi:

- ▶ szkoła: dzieci i nauczyciele, budynek, oświetlenie, toalety, łazienki z wodą w kranie, meble, ciepło, pomoce (np. tablica, mapy, modele), książki, komputery, dostęp do internetu, biblioteka itp.

- ▶ nauczyciel: dzieci, książki, tablica, pomysły, wiedza, pomoce (np. globus, model człowieka, rzeczy do doświadczeń itp.)
- ▶ dzieci: ubranie, buty, kanapki, zeszyty, książki, piórniki, tornister, farby, kredki, szkoła położona blisko domu lub zapewniony transport itd.

Trudna droga do szkoły

Potrzebne materiały: plan waszej miejscowości lub mapa okolic w małej skali, opcjonalnie kartki z bloku rysunkowego dla każdego ucznia oraz materiały do rysowania lub malowania.

Poproś, aby każde dziecko zastanowiło się, jak blisko od domu mają do najbliższej szkoły/przedszkola (niekoniecznie chodzi o tę placówkę, do której chodzą, ale o tę, która jest najbliżej ich miejsca zamieszkania). Jak długo by tam szły na piechotę? Czy do szkoły/przedszkola da się dojechać samochodem, autobusem lub rowerem? Poproś, aby uczniowie, wracając dziś ze szkoły/przedszkola, policzyli, ile mają kroków do domu. Jeśli mama lub tata podwozi ich samochodem lub jadą autobusem, niech wezmą pod uwagę kroki do i z samochodu/autobusu. W starszych grupach można odległości między domem a szkołą zmierzyć na planie miasta lub mapie turystycznej okolicy. Może uda Wam się zaznaczyć na planie lub mapie domy wszystkich dzieci i zobaczyć, które z nich ma najdłuższą drogę do szkoły/przedszkola. Porozmawiajcie o tym, czy w mieście i na wsi czas dotarcia do szkoły się różni. Zapytaj dzieci, podczas jakiej pogody i pory roku najprzyjemniej pokonuje im się drogę o szkoły? Jak to wygląda mroźną, śnieżną zimą, a jak w trakcie jesiennych ulew, a jak w upalne dni czerwca? Możesz zaproponować dzieciom narysowanie ich ulubionej drogi do szkoły w wybranej przez siebie porze roku. Zróbcie wystawę prac.

Poproś dzieci, aby przypomniały sobie jak opisuje drogę do szkoły „literkowy dyrektor” w bajce „Szkoła Czi-Tam”. Na jakie przeszkody natrafiają dzieci i jakimi środkami transportu podróżują do szkoły. Następnie wyjaśnij, uczniom, że wiele dzieci na świecie mieszka w miastach lub większych wsiach i mają do szkoły stosunkowo blisko. Ale są też dzieci, które aby dotrzeć do szkoły potrzebują nawet kilku godzin marszu w niesprzyjających warunkach, niektóre z nich muszą przepłynąć przez rzekę, doплыnąć do szkoły łodzią, jechać konno przez step albo iść przez wysokie góry lub suchą gorącą sawannę, albo wędrować przez śnieżny i mroźny krajobraz północy. Czasem droga do szkoły jest niebezpieczna ze względu na zwierzęta albo innych ludzi, którzy mogą zrobić krzywdę dzieciom. Zdarza się, że do najbliższej szkoły trzeba iść pieszo dwie godziny górskimi ścieżkami, a później kolejne dwie godziny

wracać. Czasami szkoła jest tak daleko, że nawet małe dzieci muszą wyjechać z domu i zamieszkać w internacie. Na świecie wciąż wiele dzieci wcale nie chodzi do szkoły. Niektórzy rodzice są zbyt biedni, by je tam posłać. Czasem szkoła jest zbyt daleko, a dzieci zbyt słabe lub chore. Rodzice, którzy sami nie chodzili nigdy do szkoły i nie potrafią czytać ani pisać, mogą nie zdawać sobie sprawy, jak bardzo edukacja jest ważna, jednak większość bardzo chciałaby, żeby dzieci mogły chodzić do szkoły, ale nie zawsze jest to możliwe.

Rozwinięcie teamtu edukacji

Malala Yousafzai – bohaterka z Pakistanu

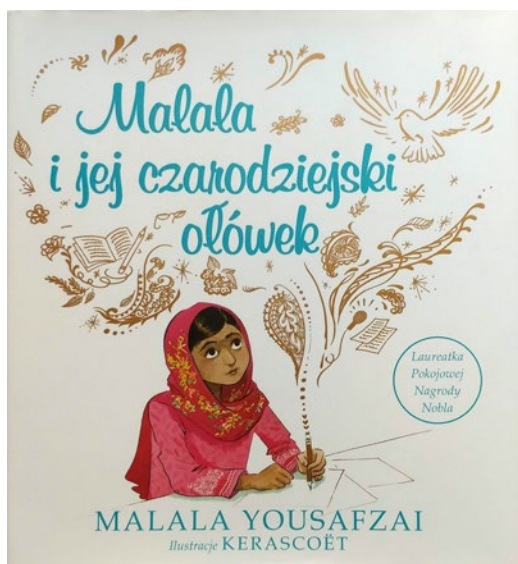
Malala Yousafzai (czyt. jusafsai) to pakistańska działaczka na rzecz praw dziewcząt, zwłaszcza na rzecz ich prawa do nauki, najmłodsza na świecie laureatka Pokojowej Nagrody Nobla. Gdy w 2008 roku talibowie zaczęli niszczyć szkoły w regionie, w którym mieszkała oraz wprowadzili zakaz edukacji dziewcząt, Malala zaczęła prowadzić blog, a następnie udzielać wywiadów, w których wypowiadała się za dostępnością edukacji dla wszystkich. W 2012 roku wydano na nią wyrok śmierci. Dziewczynka przeżyła zamach talibów i kontynuowała swoją misję. Obecnie mieszka w Wielkiej Brytanii i prowadzi Fundację „Malala Fund”, która działa na rzecz świata, w którym każda dziewczyna może się uczyć.

Zachęcamy do przeczytania książek:

- ▶ dla dzieci w wieku 4–8 lat „Malala i jej czarodziejski ołówek” autorstwa Malali Yousafzai z ilustracjami Kerascoët, wyd. Tekturka,
- ▶ dla dzieci w wieku 9–12 lat „Która to Malala?” autorstwa Renaty Piątkowskiej z ilustracjami Macieja Szymanowicza, wyd. Literatura,
- ▶ dla młodzieży i dorosłych „To ja, Malala” autorstwa Malala Yousafzai i Christiny Lamb, wyd. Prószyński Media.

Więcej informacji o Malali Yousafzai:

- ▶ <https://wspolczesny.szczecin.pl/kim-jest-malala/>
- ▶ <https://www.styl.pl/magazyn/news-dziewczynka-z-misja,nld,1353636>
- ▶ <https://malala.org/>

Czego uczą się dzieci na świecie

Dzieciom (i dorosłym) ciekawym świata polecamy niezwykłą podróż po 25 krajach świata. Poznajemy je za pomocą pierwszych zdań do nauki czytania. W książce wydawnictwa Dwie Siostry pt. „Ala ma kota, a Ali? Zdanka pierwsza klasa” Jolanta Nowaczyk zebrała, a Daria Solak zilustrowała pierwsze zdania, które pojawiają się w popularnych elementarzach m.in. z Indii, Iranu, Algierii, Brazylii, Tanzanii, Gruzji czy Izraela.

Po przeczytaniu książki możesz zaproponować dzieciom wykonanie plakatów, na których znajdzie się pierwsze zdanie z wylosowanego lub wybranego kraju, wraz z samodzielnie narysowaną do niego ilustracją oraz dodatkowymi informacjami o kraju. Na plakatach dzieci mogą nakleić mapkę konturową świata lub kontynentu z zaznaczonym krajem, narysować jego flagę, napisać ciekawostki o kraju lub wkleić zdjęcia lub rysunki symboli kraju. A może są w klasie dzieci, które mają rodzinę lub znajomych z krajów, które nie zostały uwzględnione w książce i mogłyby od nich dowiedzieć się, jak brzmi pierwsze zdanie z elementarza w ich kraju i przygotować plakat dotyczący tego kraju.

Zamiast dużych plakatów, dzieci mogą przygotować prace na kartce z bloku technicznego. Zebrane prace można połączyć w książkę – elementarz świata.

Bibliografia

Gosia Świderek, Nepal – prawo do edukacji [w:] Edukacja globalna dla najmłodszych. Pakiet edukacyjny dla SP i przedszkoli, (red.) M. Nowaczyk, G. Świderek, M. Kar-bowiak, wyd. ODE Źródła 2016, https://www.globalna.edu.pl/pliki/edukacja%20globalna_2016.pdf

115 mln chłopców i mężczyzn na świecie zostało zmuszonych do wczesnego małżeństwa, 2019, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/115-mln-chlopcow-i-mezczyzn-na-swiecie-zostalo-zmuszonych-do-wczesnego-malzenstwa>

Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward, 2021, <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/06/Child-Labour-Report.pdf>

COVID-19 and School Closures. One year of education disruption, 2021, <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/03/COVID19-and-school-closures-report.pdf>

COVID-19: 168 mln dzieci na świecie od niemal roku ani razu nie poszło do szkoły, 2021, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/covid-19-168-mln-dzieci-na-swiecie-od-niemal-roku-ani-razu-nie-poszlo-do-szkoly>

COVID-19: A threat to progress against child marriage, 2021, https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/03/UNICEF-report-_-COVID-19-_-A-threat-to-progress-against-child-marriage-1.pdf

COVID-19: Schools for more than 168 million children globally have been completely closed for almost a full year, says UNICEF, 2021, <https://www.unicef.org/press-releases/schools-more-168-million-children-globally-have-been-completely-closed>

Global Estimate of Children in Monetary Poverty: An Update, 2020, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34704/Global-Estimate-of-Children-in-Monetary-Poverty-An-Update.pdf>

How many children and young people have internet access at home? Estimating digital connectivity during the COVID-19 pandemic, 2020, https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2020/11/How-many-children-and-young-people-have-internet-access-at-home-2020_v2.pdf

Human Development Report 2020. The next frontier. Human development and the Anthropocene, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>

Max Roser, Esteban Ortiz-Ospina, Global Education, 2016, <https://ourworldindata.org/global-education>

Od 2017 r. na skutek konfliktów potrojiła się liczba zamkniętych szkół w Afryce Zachodniej i Środkowej, 2019, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/od-2017-r.-na-skutek-konfliktow-potroila-sie-liczba-zamknietych-szkol-w-afryce-zachodniej-i-srodkowej>

Pierwszy raz od dwóch dekad wzrosła liczba dzieci zmuszonych do pracy. Jest ich aż 160 mln, 2021, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/160-mln-dzieci-jest-zmuszonych-do-pracy>

Raport UNICEF: Co najmniej 1/3 uczniów na świecie nie ma dostępu do nauki zdalnej podczas zamknięcia szkół z powodu COVID-19, 2020, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/wiadomosci/raport-unicef-co-najmniej-1-3-uczniow-na-swiecie-nie-ma-dostepu-do-nauki-zdalnej-podczas-zamkniecia-szkol-z-powodu-covid-19>

SDG Tracker, <https://sdg-tracker.org/quality-education>

Sustainable Development Goals. Goal 4. Quality education, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>

Turn the tide: Refugee education in crisis, <https://www.unhcr.org/5b852f8e4.pdf>

UNICEF i Bank Światowy: 1 na 6 dzieci żyje w skrajnym ubóstwie, 2020, <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/dzieci-w-skrajnym-ubostwie>

Materiał edukacyjny Ośrodka Działań Ekologicznych „Źródła”

Opracowanie: Gosia Świderek

Współpraca: Karolina Kuświk

Redakcja: Krzysztof Wychowatek, Anna Chomczyńska-Czepiel

Opracowanie graficzne: Magdalena Warszawa

OŚRODEK DZIAŁAŃ EKOLOGICZNYCH „ŹRÓDŁA”

www.zrodla.org | globalna.edu.pl

www.facebook.com/ode.zrodla

Kamishibai 紙芝居 (jap. kami – papier, shibai – sztuka) to japoński teatr obrazkowy, który wykorzystuje kartonowe plansze z obrazkami i tekstem oraz drewnianą skrzynkę – na wzór parawanu z teatryków marionetkowych – w niej przedstawiane są kolejne fragmenty historii.

Ośrodek Działań Ekologicznych Źródła wydał dotychczas pięć bajek kamishibai:

- ▶ opowieść o dostępie do edukacji **„Szkola Czi-Tam”** Joanny Mueller z ilustracjami Jagi Słowińskiej
- ▶ opowieść o dostępie do wody **„Po drugiej stronie gór”** Anny Onichimowskiej z ilustracjami Marianny Sztymy
- ▶ opowieść o deforestacji **„Dlaczego zwierzaki mieszkają w bloku Maćka?”** Tomasza Trojanowskiego z ilustracjami Agnieszki Antoniewicz
- ▶ opowieść o migracjach i uchodźstwie **„Żyrafa na rowerze”** Rafała Witka z ilustracjami Joanny Rusinek
- ▶ opowieść o dostępie do żywności **„Gadatliwy ptak Narina”** Rafała Witka z ilustracjami Magdaleny Koziół-Nowak

Więcej informacji: www.globalna.edu.pl/kamishibai/